

KÜLÖNFÉLÉK.

Az erd. ev. ref. egyházkerület e hóban tartotta közgyűlését; a tárgyalt ügyek közt legkiválóbb volt a papnöveldének Enyedről Kolozsvárra való áthelyezése. A kérdés érdeméhez — igen természetesen — nem lehet szavunk, kizárólag az egyházkerület kebli ügye levén; hanem az ügy kérdésénél felmerült két eszméhez, sajátlag két tévedéshez, mint általános érdekű ügghöz, szabad szólnunk.

Egyik tévedés az ev. ref. pädagogium felállítása azon az okon, mert az állami egyetemek mellett szervezett tanárképezdek csak közömbös, annál fogva nem eléggé felekezeti szellemű tanárokat képeznek. Mindig fájjaljuk a felekezeti színezetű jelenségeket; sajnálva nézzük a felekezeti áramlatot, mely éppen felvilágosodottnak czimzett korunkban kezdett jelentkezni; sajnáljuk, hogy ez áramlat a szabadvizsgálódás és lelkiismeret szabadságán alapuló protestáns egyház kebelében s hazánknak azon részében nyilvánul, melyben az individualis szabadság e biztosítékait jóval azelőtt, országos törvények biztosították, midőn más országokban vérnek árán szereztetett azoknak érvény.

Felekezeti pädagogium felállításának az volna tehát az értelme, hogy felekezeti szellemben képzett tanárai legyenek az egyházaknak. Minő tanárookra van szükségünk nekünk, protestáns felekezeteknek: néhány tanárra a papnöveldekben. Ezek első sorban magokban a növeldekben, hazai s kivált külföldi egyetemeken képeztetnek; a felekezeti tanárképzés tehát a gymnasiumi tanárok képzésére szoritkozhatik, kik a számtant, meg klassicus nyelveket, a történelmet és terményrajzot, meg természettant valódi felekezeti meggyőződéssel tanítsák a gyermekeknek!

Ez már a felekezeti elfogultság legvégső határa; s nemcsak a protestantizmus alapelvének — a szabad vizsgálódásnak és a mindenek megpróbálásának — megtagadása, hanem a kereszténység egyetemes dicső jellegének levetkezése lenne.

Nekünk, protestánsoknak, semmi okunk sincsen az állami tanárképezdektől idegenkedésre.

Ha vizsgáljuk e képezdek szervezetét, láthatjuk, hogy az egész

tanfolyamban kiváló tekintetben a szaktudományok részesülnek, az ifju emberek valláserkölesi hitvilágára, gondolkozásmódjára befolyást gyakorolható bölcelem korlátoltabb mértékben adatik elé; s e mellett, fájdalom, az ifju emberek sem méltányolják kellően, unalmas pótléknak tartván szaktanulmányukhoz. Szeretnők azt az okleveles tanárt látni, a kit az a bölcselmi tanultság, melyben valamelyik képezdei tanfolyamban, vegyük a kolozsvári egyetem mellettiben részesült, felekezeti hitéből és vallásos nézeteitől egy hajszálynira is valamerre eltérített volna. Képzelt ellenség ellen rántanánk kardot. Különben is gyarló vallásos hit és meggyőződés volna az, melyet csak védvámval lehetne megőrizni, s csak coercitiv rendszerekkel lehetne az illetőkben megtartani.

A vallási, miként a bölcselmi és politikai hit és meggyőződés, csak a szabadság napjának perzselő és üdítő sugáiraiban fejlődhetik ki és érhet meg.

Másik ferde nézet s annálfogva tévedés a paptanár eszme, ha ez azt tenné, hogy a papnöveldeben képzett ifjak egyszersmind tanári minősültséggel is birjanak. Veszedelmes áramlat napjainkkan az életpályák cserélgetése, kellő szakképzettség nélkül. Mi, protestánsok, eddig erre nem adtunk példát intézeteinkkel, nem is igen volt módunk reá; annál inkább sajnáljuk, hogy országos szakintézeteink nagyobbára nem azon szakokra revelnek, melyekre nevök és hivatásuk szerint növelniek kellene. Ez annyival sajnosabb, mert kormányi intézkedés a szakiskolákat végzett növendékek előtt a szakiskolák céljától eltérő élet- és keresetpályákat nyit meg; vegyük például a kereskedelmi akadémiákat, melyeknek hivatása volna a kereskedelemnek szolgálni: végzett növendékei előtt számos más pálya nyittatván, a kereskedelem terén közülök irmagul alig található vagy egyet. Az ügy érdekében óhajtandó, hogy mindenik középiskolát végzett, szakpályára lépett ifju égesse el hajóját azon hittel, hogy neki azon a pályán kell élni, halni; csak így lesznek szakemberek, így fejlődik az életpályához való vonzalom, ragaszkodás, hit és lelkiismeretes munkásság. Mindenek felett szükségesek e tényezők a papi pályához, kivált a protestánsoknál, hol a papi pályák anyagi viszonyoknál fogva nem csábítók, hol az illetőkben nemcsak hivatalos lelkiismeretesség, hanem a pálya iránti benső vonzalom, ragaszkodás és odaadás szükséges.

Ha protestáns papjainkat úgy növeljük, hogy egyszersmind tanári minősültséggel is birjanak, ugyanannyi megelegetetlen, ugyanannyi félszeg embert állítanánk a szentnek mondható papi pályára, kik e pályát csak ideiglenes, váró helyzetnek tekintenék; vándoroknak képzelnék magukat, s ha felkeltett vágyaik hamar kielégítést nem nyernének, meg-

undorodnának a papi pályától, melyhez szeretettel, meggyőződéssel, hittel kellene ragaszkodniok.

E tévedésnek — hála Istennek — az a korrektívuma, hogy nem valósítható. Az egyetemek és ezekkel összekötött tanárképezdek szervezete szerint a papnöveldek rendes tanulói nem lehetnek egyszersmind a tanárképezdeknek is rendes tanárai, tehát oklevelet nem nyerhetnek.

De két évi tanulás után nyerhetnek! Igaz. Áll az a helytelen és igazságtalan miniszteri intézkedés, hogy a papnöveldét végzett ifjak két évi képezdei tanulás után szigorlatot tehetnek. Azonban hogyan képzelhetjük, hogy oly ifju, ki négy évig papi pályára készült, s arra képesítve lett, még kedvet találjon arra, hogy két évi egyetemi tanfolyamra vállalkozzék, hogy miután tanári oklevelét megszerezte, még Isten tudja meddig várákozzék, hogy alkalmazást nyerjen.

És ha lehetséges volna is a specialis protestáns pap-tanár-képzés, miért tennők ez erőszakot, miért valósítanánk egy monstrumot? Csak protestáns érdekeink megvédéseért.

Részünkről azt is értelem nélkül való felekezeti viszketegségnek tartjuk, hogy miután az állam kellő módon gondoskodott arról, hogy az ország elemi, népiskolái számára elegendő tanítót és tanítónőt képeztesen: felekezeti ily képezdeket tartunk fenn. Ma már a középiskolai tanítást és növelést is felekezetessé akarnók-e tenni?

Szünjünk meg az abszurdítások teremtésétől.

Budapesti levél: A budapesti unitáriusok örömnapja.

BUDAPEST, sept. 28. 1889.

A budapesti unitárius egyházközségnek a fővárosban, az alkotmány-utczában levő telkén kezdett 3 emeletes bérháza és temploma építése már annyira haladt, hogy csak a szarvazat és fedél van hátra s az építési vállalkozó Holzspach A. Fiai-czég képviselője Weissenbacher folyó évi sept. 28-n az ugynevezett bokréta- vagy koszorú-ünnepet fényesen tartotta meg, meghíván arra az unitárius egyházközség előljáróságát, az épület tervezőjét és felügyelőjét, végrehajtóit, a mérnöki és műszaki vezetőket s egy országgyűlési és városi képviselőbizottsági tag barátjokat.

E czélból az alkotmányutca felöli sarkon levő falakat nemzeti lobogóval, virágfüzérrel, jelmondatos transparentekkel feldiszesítették s a meghívott vendégek számára az első emeleten szőnyeggel bevont páholyt alakítottak, a honnan ezek az ünnepélynek néző szemtanui lehettek.

A meghívott vendégek fél hatkor jelentek meg, midőn nemsokára az építésnél alkalmazott nagyszámu munkássereg, melynek vezetőjét fehérbe öltözött hét lány kísérte, tálcán tele boros üvegeket és poharakat vive, rendben, párosával a páholy előtt örömszivajjal le- és felvont a falegyenesség lobogóval felékitett részeig, s ott a munkások egyike áldomást mondott, poharat üritve egyenként a budapesti egyházközségre, Hajós János tiszteletbeli, Bedő Albert rendes első, Székely Ferencz másodgondnokra, az egyházközség lelkészére, Derzsi Károlyra, mint az építési bizottság fáradhatlan munkás tagjára, Budapest fővárosra és az építés tervezőjére, Petz Sámuel műegyetemi tanárra, végre Weissenbachra és az építési vállalkozók képviselőjére Majoros építészre. Az áldomástívó köszöntés után minden poharat a levegőbe dobott fel, a mi a látványra egybegyült s alant nyüzsgő utczai közönség örömjajától kísérve esett a földre, darabokra törve. Ezután a munkások ismét az előbbi rendben vonultak le a földszintre, s látható örömmel vették kezökhez ajándékuul kapott egy-egy napi munkabérüket, a mivel az építőczég őket meglepni s rájuk nézve e napot emlékezetessé tenni kívánta. A páholy-közönség azután az épület falait körös-körül kíváncsi figyelemmel vizsgálta meg, megelégedéssel győződve meg ugy az épületanyag szépsége és tartóssága, mint a munka szolid és szabatos volta felől. Általános hit Budapesten az, hogy az unitáriusok temploma egyike lesz a főváros legstilszerűbb épületeinek, a minek leírását s építészeti méltatását majd fogom adni, mikor 1890. az építés be lesz fejezve.

Esti 8 órakor a páholy-közönség az ujonnan fölszerelt István főherczeg-szállóban jelent meg az építőczég által rendezett diszlakomára, mely mind az ételek és italok finomságát, mind a meghívó czég házigazdai előzékeny figyelmét s a jelonvoltak jó hangulatát tekintve, nevére érdemes volt. Mint minden magyar vendégségnél, itt is elmés, kedélyes, olykor ötletekben gazdag pohárköszöntések fűszereztek a vidám vacsorát. Először az egyház első gondnoka, Bedő Albert köszöntötte az építő czéget s annak képviselőjét, Weissenbach urat, mint házi gazdát, a mit Ország Sándor a czég nevében szívélyesen viszonzott, poharát az épített unitárius egyházközségre üritve. Derzsi Károly lelkész a fővárosra üritett fölvilanyozó áldomást, mely alkot szellemileg, gyarapít anyagilag s a magyar nemzeti és államlobogót fennen hordja erős kezében. Köszönetét fejezte ki az egyháznak az unitáriusok ügyében kezdettől maig tanusított támogató rokonszenveért s generösus eljárásáért. Ugyan a lelkész köszöntötte gondnok Bedő Albertet, mint a gyors elhatározás és tettek emberét s a templomügy lelkes barátját; továbbá dr. Székely Ferenczet, a kié a templomépítési eszme, a templom-

helynyerés és templomalap-gyűjtés legpraktikusabb eszköze, a kis könyvvel való gyűjtés, a tervekészítés és akadályok elhárítása, szóval: a nehez munka oroszlánrészé; dr. Székely Ferencz Pecz tanárra, a diszes épület tervezőjére üritett poharat, kiemelve a conceptio eredetiségét és a kivitel aesthetikai szépségét, a miben az unitáriusok fővárosi templomát maig egy középület sem mulja felül, a ki annak tervezéséből és valósulásából ambítiót csinált s szerencséjének mondja, hogy ő tervezte s építését ő vezette.

Három köszöntést emelek még ki a többi közül. Egyik a Derzsi lelkeszé a püspök, Ferencz József urra, a kinek érdemei a templom ügyében elévülhetlenek. Ő nyerte meg s tartja fenn maig az angol-amerikai unitáriusok rokonszenvét s segélyezési jóindulatát az egyház és papság iránt; ő minden fontos mozzanat tárgyalásában részt vett s tanácsával elősegítette az egyházat; az épület helyét, kezdődését s nem rég fölemelkedését szabályosan megtekintette, őszinte örömet talált az egyházközönség igyekezetében s az erdélyi rokonok közt a pesti unitárius egyház iránt a vonzalmat fokozta, a részvétet buzditotta, s minden jó igyekezetünknek mint lelkes főpásztor igaz pártolója és előmozdítója volt. E templom, mint nagyszerű alkotás, századokig fogja hirdetni Ferencz József nevét, a kinek idejében s hathatós közreműködése által ez létrejött. Másik a Kozma Gyula igazgató köszöntése Derzsi Károly lelkeszre, s kinek érdemeit a köszöntő igaz vonásokban méltányolta. Ő az egyház önálló megalakulása óta annak nem csak szellemileg és erkölcsileg, de anyagilag is rendkívüli szolgálatot tett; a szószéken beszédével, a társadalomban megnyerő modorával, ellenfeleink előtt szilárd jellemével szerez nekünk barátokat, rendületlenül áll helyén, a hová az egyház bízalma állította. Neki a budapesti unitárius egyház elismeréssel tartozik s kész örömmel adja is meg.

Végre kiemelem Ország Sándor városi és országgyűlési képviselő emelkedett hangulatu köszöntőjét Hajós János tiszteletbeli gondnokra, a ki 14 évig volt fáradhatatlan első gondnoka a budapesti unitárius egyháznak, sajnálatát fejezte ki a fővárosból elköltözése s barátaitól, tisztelőitől és kedvelt egyházától elválása felett, a mit a jelenvoltak általános tetszéssel fogadtak. Erre a távozó gondnok szintén találó pohárköszöntéssel felett, párhuzamot vont a falegyenleg ünnepe alkalmából a politika és mathesis közt s ennek előnyét ama felett példával illusztrálva. Hány század munkájába s küzdelmébe került már eddig — ugymond a köszöntő szónok — és kerülni fog ezután a társadalmi viszályok közt egyenleget vagy egyenlőségi színvonalat érni el és megállapítani, míg a mathesis az ő egyszer egyével, de egészen bizonyos té-

nyezővel, azonnal egész bizonyos eredményekre jut. Így e ház és templom is, melyhez a főváros telekkel és kedvezményekkel, az egyház vállvetett buzgósággal, a tervező tanár és vállalkozó cég annak modern izlésű tervezésével és kivitelével, az építés vezetői és végrehajtói lelkiismeretes munkával járultak hozzá, szóval a szükséges tényezőket mindenki megadta, már annyira haladt, hogy nem messzi időben egész díszében fog készen állani, e városrész szépsége emelésére, az unitárius életrevalóság állandó emléke, háza. Melegen köszönte meg felköszöntő barátja szíves szavait s az ünneplő közönség iránta nyilvánult jóindulatát, az említett különböző tényezőkkért, azok továbbra is rokonszenves összetalálásáért, s a monumentális épület egykor teljesen bevégezhetése ért üritette poharát, éltetve az unitárius egyházat és fővárost.

A lakoma az éjfélutáni órákban a vendégek kitűnő jó hangulatnyilvánulásai közt záródott be, kedves emléket hagyva maga után kivált az unitárius hitrokonok szívében, a kiknek leghőbb óhaja indult teljesülésbe a szép góthstilű épület annyira haladása által, a minek teljes befejezését minden igaz unitárius buzgón óhajtja és bizalommal reméli.

B—.

A „Debreczeni Prot. Lap“ f. évi 25. számában Szücs István „Eszmék az egyház és vallásos élet köréből“ czimű cikkében ezeket olvassuk: „Midőn az 1791-ik évi országgyűlésen a mindkét hitvallású evangélikusok vallási szabadságát biztosító 26-ik törvényczikkre vonatkozó javaslat a Karok és Rendek tábláján keresztül menve, a főrendek tábláján vitatás alá került, a törvényjavaslatnak törvénynyé válását a róm. kath. főpapok — élükön Gróf Batthiányi József hercegprimással — azon okból is kifogásolták, mert attól tartottak, hogy az által az ő hiveik között gyakori kitéréstől lehetne félni; a róm. kath. főpapok ellenében e 26-ik törvényczikk javaslatát pártoló főrendek vezére Gróf Batthiányi Alajos (közeli rokona a hercegprimásnak) egyebek között azt is felhozta, hogy nem lehet a főpapság aggodalmának alapos oka; de ha téve, meg nem engedve, a róm. kath. netáni kitérésének számossabb esetei fognának is előfordulni: akkor az teljeseznék be, hogy „nem jó pásztorok nagyságtok, azért szélednek el a juhok; legyenek jó pásztorok nagyságtok, majd nem szélednek el a juhok.“ Csak azt nem tudjuk már, hogy a Debr. Prot. Lap melyik Batthiányival tart.

Ugyancsak a fennebbi czim alatt és írótól olvassuk tovább a 35. számban: „A meddig csak a mult idők homályában a történetírás segítségével betekinthez a vizsgálódó emberi elme: mindenütt találkozik azon ténykörülménnyel, hogy azon kisebbség, mely a nagy többség által elfogadott vallástól különböző értelemben volt, mindig lenézésben

részesült s csaknem megvetendő héletái gyanánt tekintetett a társadalomnak A vallásos türelmetlenség ily nyilatkozata még szembetűnőbbé válik azon esetben, a midőn okkal vagy ok nélkül rá lehet fogni a kisebbség terjeszkedő vallásnézetére azt, hogy ez az államnak vagy társadalomnak fenmaradásával ellenkezésben áll Vajha a népek és nemzetek között a különböző vallásfelekezetek kölcsönös becsülése és tiszteletben tartása mindinkább nagyobb tért hódítna s az embertársak iránti szeretet felekezetiességre való tekintet nélkül terjedne és erősbödnék. Mily tanulságos és szép szavak mindezek! Beh kár, hogy ezekre is nagyon talál Grünwald Bélának egy országgyűlési beszédében mondott eme megjegyzése: „Nincs nemzet, melynek közéletében oly hangzatos szavak fordulnak elő, mint a mienkben és nincs nemzet, melynek közéletében épp ez irányban oly kevés siker volna felmutatható vagy a legszentebb elvek megtámadása oly gyakran keresztülvihető volna, mint minálunk.“

Dobos László szalk-szt.-mártoni ref. lelkész értesít, hogy az általa kiadott 4 kötet Dobos János egyházi beszédei kizárólag és egyedül ő nála — míg a szabad rendelkezése alatti példányok tartanak — a 7 frt 20 kr bolti ár helyett leszállított áron, t. i. 4 frt, illetőleg a szállítási díjjal együtt 4 frt 40 kr utalványozásával megrendelhetők.

Lelkészváltozás. Ütő Béla b. kőrispataki lelkész, október 6-án tartotta beköszöntő beszédjét Alsó-Rákoson. Beigtató l. volt Ostváth Gábor h. köri jegyző. Kőrispatakra Nagy Benedek adorjáni l. nevezte ki a főt. püspök ur.

Pályázat. 1. Irandó Szent Mihály vasárnapi istentisztelet alkalmával használható templomi énekszöveg. Alak és terjedelem tetszés szerinti. 2. Pályázhatnak a székelykereszturi unitárius egyházkör tagjai. 3. Pályázati határidő 1890. január 1. 4. Pályadíj egy darab 10 francos arany. 5. Bíráló bizottság: elnök mlts. Szentkirályi Árpád dalköri elnök; bizottsági tagok: esperes Török Sámuel, középiskolai tanár Péterfi Lajos, lelkész Németh István és Gyórfy Ferencz. 6. Pályaművek — nem sajtókezüleg másolva — a szerző nevét tartalmazó jelíges zárt levélkével együtt Szombatfalvára (utolsó posta Székely-Udvarhely) a bizottság elnökehez küldendő. Énlaka, 1889. október 17. Gyórfy Ferencz, enlaki pap.

Helyreigazítás. A Keresztény Magvető 1888. jul.-augusztusi 4. füzetében néhai boldogemlékű Koncz János életiratát közölve, a 268. lapon ezt irtam: — — nevezett kegyes alapító a toroczkói iskola alapítványát Kolozsvárra áttétetni rendelte, mire eleinte nem volt haj-

landó, — rávette az, hogy Sebes Pál rector az alapítványból saját céljaira felhasználta. Én Koncznak pár, Koronkához írt levele után állítottam, hogy saját céljaira felhasználta. Azután mások figyelmeztettek s utána járván magam is beláttam, hogy Koncz tévedett leveleiben, a mit én jóhiszeműleg utána mondtam. Ugyanis ez a saját céljaira felhasználás annyiból állott, hogy Sebes Pál rector, mint az alapítvány egyik kezelője, maga is vett fel kölcsönt az alapból; s noha a tőkét és kamatait visszafizette s így az alapítványnak a kölcsönvétel semmi kárával nem járt, mégis ezért az eljárásért Koncz János felette neheztelvén, élesen kikelt ellene: saját céljaira felhasználásnak nevezte és útasítást is adott aztán az Egyh. Tanácsnak, hogy alapítványaiból azoknak kezelői kölcsönt semmi szín alatt sem vehetnek. Hogy néhai Sebes Pál toroczkói rector emlékét a Koncz leveleinek kifakadása alapján nem érheti gáncs, megerősíti az, hogy Sebes 1845-ben Bosla Ferencz társával együtt az alapítvány kezeléséről lemondván, addigi számadásaikat az E. K. Tanácshoz 1846-ban jan. 4-én 4. pénztári sz. alatt beadták és ez a számadás mind az E. K. Tanács mind a Főtanács előtt megfordult, de legkisebb nyoma sincs, hogy abban hiányokat találtak volna. Ezeket az igazság érdekében kötelességemnek tartom a Ker. Magvető t. olvasóinak tudomására hozni.

Péterfi Lajos.

A szerkesztőség postája.

D. J. Koncz J.-ról írt észrevételek helyszűke miatt jövőre maradt. Irodalmi értesítőnk s Aranykönyv rovatunkból is több most kiszorult, de a beküldött köszönetek közöltetni fognak. — Jövő füzetünkben egy ritka történeti okmányt közlünk Hunyadi Demeter püspök egy zsinati-összehívóját, melyet Dr. Szabó Károly nagydíjű tudós fedezett fel.

ARANYKÖNYV.

A SZÉKELY-KERESZTURI GYMNASIUM

5-ik tanári székére tett adakozások.

XI. Közlemény.

I. Tőkét.

a) Készpénzben:

Lőrinczi Dezső, Fogaras 5 frt.

b) Kötlevéiben:

Török Péter, Szamosujvár 50 frt.

Br. Orbán Balázs, orsz.-gy. képv. 2-or . . 100 frt.

Kolozsvárt, 1889. oct. 30.

BENCZÉDI GERGELY
közpénztáros.